

YOSHLARDA PSIXOTROP MODDALARGA QARAMLIKNI OLDINI OLISHNING PSIXOLOGIK MASALALARI

Umaraliyeva Rayhona Saydalizoda

Farg'ona viloyati So'x tumani 18-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Bugun oila va jamiyat oldida yana bir yangi va dolzarb muammo paydo bo'ldi. Bolalarni zaharli moddalar, giyohvandlik vositalari va psixotrop, tarkibida kuchli ta'sir qiluvchi dori vositalari hamda sintetik moddalardan foydalanishning oldini olish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biriga aylanmoqda.

Kalit so'zlar intoksikatsiya, effekt vizual, patologik, oila, xotira, depressiya, psixoaktiv modda.

KIRISH

Buguni kunda yoshlarni har tomonlama yetuk dunyoviy bilimlarni qamrab oluvchi yosh avlod qilib tarbiyalashda uchun en avvalo yoshlarimiz bilimli va sog'lom bo'lishlari va albatta zararli odatlarga odatlanmasliklari kerak. Zararli odatlarga ichich, chekish, ichkilikbozlik va boshqalari natijasida organizmga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa psixofaol moddalarni iste'mol qilish og'ir ahvolni yuzaga keltiradi. Kichik Gavayya daraxtsimon atirguli (Argyreianervosa), ushbu oilaga kiruvchi o'simliklar ichidagi psixoaktiv moddalarning eng yuqori konsentratsiyasiga ega bo'lishiga qaramay, uning gallyutsinogen xususiyatlari o'tgan asrning 60-yillardagina kashf etilgan.

Bolalar va o'smirlar tomonidan psixofaol moddalarni iste'mol qilishning oldini olishga qaratilgan o'qituvchilar uchun profilaktika va ma'rifiy resursni shakllantirish bugungi kundagi eng asosiy dolzarb vazifalardan biridir. Birinchi guruh tabiiy o'simliklardan tashkil topgan aralashmalarni o'z ichiga oladi. O'tlar ma'lum nisbatlarda bir-biri bilan aralashtiriladi va "iste'mol qilish ta'siri" deb ataladi. Chekish paytida nazoratni yo'qotish yong'inga olib kelishi mumkin. O'z

kechinmalarining to'g'riligini tanqidiy baholamaslik o'z-o'ziga zarar yetkazishi yoki boshqalarga qaratilgan tajovuzga olib kelishi mumkin.

Bugun oila va jamiyat oldida yana bir yangi va dolzarb muammo paydo bo'ldi. Bolalarni zaharli moddalar, giyohvandlik vositalari va psixotrop, tarkibida kuchli ta'sir qiluvchi dori vositalari hamda sintetik moddalardan foydalanishning oldini olish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biriga aylanmoqda.

Ammo bolaning muammolari... Ular bolani ikkilantirib qo'yadi va u o'z muammolari bilan "do'stlari" oldiga boradi. Shuning uchun zaharli va psixotrop moddalarni iste'mol qilishning oldini olish bolaning shaxsiyatini hurmat qilishdan, oilada ochiq muloqot va o'zaro tushunishdan boshlanishi kerak.

Ehtiyotkor ota-ona farzandidagi har qanday o'zgarishni darhol sezadi. Bolaning xatti-harakati, nutqidagi o'zgarishlar va yana bir qancha belgilar uning psixotrop moddalar iste'mol qilishni boshlagani haqida signal bo'lishi mumkin.

Bolaning psixotrop moddalarni iste'mol qilishi mumkinligini ko'rsatadigan ma'lum belgilar mavjud. Agar topsangiz, ehtiyot bo'ling:

- yorug'likda ta'sirlanmaydigan – kengaygan yoki toraygan qorachiqalar;
- qizargan yoki hira tortgan ko'zlar;
- me'yoridan ortiq uyquchanlik yoki uyqusizlik;
- do'stlar doirasining o'zgarishi yoki yangi "o'rtoqlar"ning paydo bo'lishi;
- bolangizga xos bo'lmagan so'zlashuv, fikrlash tarzi;
- qon bosimining ko'tarilishi, jismoniy faolliksiz ham yurak urish tezligining o'zgarishi;
- bo'sh (tamakisiz) sigareta idishlari yoki qog'oz bo'laklari;
- tez-tez "do'stlar" bilan uydan uzoqda dam olish va tunab qolish;
- o'quv samaradorligining tushib ketishi, sevimli mashg'ulotlariga qiziqishning pasayishi;
- yomon kayfiyat yoki tez-tez sababsiz kayfiyat o'zgarishi, muntazam depressiya, asabiylashish, tajovuzkorlik;
- pul uchun noodatiy so'rovlar;
- yolg'on, bahonalar, ota-onadan sirlarning paydo bo'lishi;

- nutqda, telefon suhbatlarida jargonning paydo bo'lishi;
- to'satdan vazn yo'qotish;
- ishtahaning buzilishi, quruq og'iz (ko'p miqdorda suv iste'mol qilish);
- odatiy dorilar bilan davolab bo'lmaydigan doimiy burun oqishi va yo'tal;
- og'izda, tanada va kiyimlarda g'ayrioddiy hidlarning paydo bo'lishi;
- uydan qimmatbaho kiyim-kechak va buyumlar, pullarning yo'qolishi...

Chekish aralashmalarining ikkinchi guruhi laboratoriyada tayyorlangan kimyoviy moddalar (sintetik kannabinoidlar) bilan ishlangan o'tlar aralashmasidir. Ularga sabzavot, o'simlik vositalari, o'simlik moylari, turli xil lazzatlar (asal, vanil, mentol) ekstraktlari kiradi. Har bir chekish aralashmasi o'z tarkibi bo'yicha noyobdir. Endi marixuananing eyforiyaga olib keladigan sintetik analoglaridan tashqari, ularga gallyutsinogenlar qo'shiladi, bu nafaqat tanaga jiddiy toksik ta'sir ko'rsatishga, balki giyohvandlikning tez rivojlanishiga olib keladi. Hozirgi kunda JWH chekish aralashmalari yoshlar orasida eng ko'p talabga ega (jargonda plan, jivic, spayc, miks, o't, ko'katlar, kitob, jurnal, boshlar, boshchalar, palich, qattiq, yumshoq, quruq, kimyo, plastmassa, pichan, yopishqoq, olcha, shokolad, to'kiluvchi, rega, tutun, yashil bayroq, lyapka, plyuxa va boshqalar). Sotuvchilar va iste'molchilar aralashmalarni ta'sirining ta'sir kuchi va davomiyligi bo'yicha kuchli, o'rta va kuchsizlarga bo'lishadi.

Qoida tariqasida, yosh iste'molchilar tayyor dori-darmonlarni qabul qilishadi. Turli naylar, qo'lda o'ralgan sigaretalar chekish orqali iste'mol qilinadi. Ba'zan ular aroma chiroqda yondiriladi, keyin xonadagi har bir kishi xushbo'y tutunning psixik (gallyutsinogen) ta'sirini boshdan kechirish imkoniyatiga ega. Tajribali aralash iste'molchilar tomizgich, banka yoki shisha orqali chekishlari odatiy hol, bularning barchasi marixuana va gashish chekuvchilar tajribasidandir. Eng keng tarqalgan foydalanish turlaridan biri teshikli kichik plastik shishadir (agar maktab hojatxonalarida kuygan teshikli shishalar topilsa, bu maktabda giyohvand moddalar ishlatilayotganining eng ishonchli belgisidir). Ular chekadigan naychalarni odatda o'zlarida saqlaydilar va ular juda yomon hid chiqaradi. Ba'zan, uyga borishdan oldin, o'smir bunday naychani kirish joyida

(tuynukda) qoldiradi.!! 99% hollarda chekish aralashmalarini iste'mol qilishni avvaldan sigaret chekadiganlar boshlaydi.

Cekish aralashmalaridan foydalanilgandagi belgilari (dozaga, intoksikatsiya bosqichiga, foydalanish tajribasiga qarab):

- Ko'z qorachig'i kengaygan yoki (kamdan-kam hollarda) toraygan
- Ko'zning oqlari xiralashgan yoki qizargan (shuning uchun ular o'zlari

bilan

"Vizin" va boshqa ko'z tomchilarini olib yurishadi)

- Emotsional harakt faolligining oshishi
- Ishtahaning oshishi
- Og'izning qurishi
- Yuz rangining siniqishi
- Gallyutsinatsiyalar, dahshatli tushlar
- Agressiya
- Yurak urishining tezlashishi
- Diqqatni jamlay olmaslik
- Idrok etishning buzilishi
- Boshqarib bo'lmaydigan kulish
- Tashqi dunyo bilan aloqani butunlay yo'qotish
- O'z-o'zini nazorat qilishni yo'qotish
- Koordinatsiyaning buzilishi
- Nutq nuqsoni (letargiya, cho'zilgan lenta effekti)
- Fikrlashda tormozlanish (axmoqlik)

Harakatsizlik, to'liq sukunat bilan bir holatda qotib turish (agar ko'p chekib yuborgan bo'lsa, 20-30 daqiqa davomida). Aralashmalarni bir necha kun yoki undan ko'proq vaqt davomida foydalangandan so'ng, odamda umumiy jismoniy holatning pasayishi, diqqatni jamlashning yetishmasligi, apatiya, uyqu buzilishi, kayfiyatning o'zgarishi (bir vaziyatdan ikkinchisiga).

Aralashmalar va boshqa dorilarni qo'llashning bilvosita belgilari: o'smir darslarni o'tkazib yuborishni boshlaydi, uning samaradorligi pasayadi, u odatda ta'lim muassasasiga borishni to'xtatadi. Har doim yolg'on gapiradi. Do'stlari u haqida gapirmaydigan ko'rinadi. Ular bilan telefonda gaplashganda, u boshqa xonaga ketadi yoki keyinroq qo'ng'iroq qilishini aytadi. Achchiqlanish paydo bo'ladi, g'azabgacha yetib boradi, har qanday jiddiy suhbatlardan qochadi, otanasi bilan muloqot qilishdan qochadi, telefonlarni o'chiradi. U uzoq vaqt o'ylaydi, tartibsiz, doimo pul so'raydi, qarzga botadi, uydan narsalarni o'g'irlab chiqa boshlaydi. Uzluksiz foydalansa tamom bo'lishi aniq. Vaqt tuyg'usini yo'qotadi, ko'ziga xar hil narsalar ko'rina boshlaydi.

Shuni esda tutish kerakki, o'smirlar guruhlash reaksiyasiga ega, shuning uchun ular chekish aralashmalaridan guruhda tez-tez foydalanadilar.

Chekish aralashmalaridan foydalanish oqibatlari

Chekish aralashmalarini tekshirish shuni ko'rsatdiki, bunday aralashmalarni tashkil etuvchi moddalar gallyutsinogen va psixotrop ta'sirga ega, zaharli tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi va inson hayoti va sog'lig'iga to'g'ridan to'g'ri xavf tug'diradi. Chekish aralashmalaridan uzoq muddatli foydalanish, hatto xavfli bo'lgan dorilarning kuchli turlaridan ham ustundir. Shifokorlar ham, mutaxassislar ham bir ovozdan bu aralashmalardan bir marta foydalanish ham o'limga yoki og'ir nogironlikka olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydilar.

Iste'molchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma shuni ko'rsatadiki, ta'sir birinchi soniyalarda atrof-muhitdan ajralish, ong ravshanligining yomonlashuviga, gallyutsinatsiyalar, depressiya va uyqusizlikka aylanishi shaklida namoyon bo'ladi. Spayslardan foydalangandan so'ng vahima holati paydo bo'lishi, mushaklar falaj bo'lishi mumkin, nafas olish buziladi va ruhiy kasalliklar paydo bo'ladi. Dastlab, o'smirlarga bir yoki ikkita tortib qo'yish yetarli. Keyin foydalanish oralig'i qisqaradi va miqdori ortadi. Bir bosqichdan ikkinchisiga o'tish muddati juda qisqa, shuning uchun u tez orada suyultirilmagan reagentni chekishni boshlaydi. Shu vaqtdan boshlab, giyohvand aralashmasi bo'lmasa, aql bovar qilmaydigan noqulaylik va xavotirni boshdan kechiradi.

Spirтли ichimliklar, hatto pivo ham preparatning ta'sirini kuchaytiradi. Odam ahmoqsifat bo'lib qoladi, uning vestibulyar apparati o'chadi, u fazoviy va vaqtinchalik yo'nalishini yo'qotadi, xotirasi butunlay yo'qoladi. O'smirlarda bu holat tez-tez uchraydi.

Deyarli barcha aralashmalarni chekuvchilar chekish paytida va undan keyin yo'tal, ko'zning yoshlanishi, tomoqning qurishidan shikoyat qiladilar. Shilliq qavatdagi xushbo'y tutun bilan muntazam aloqa qilish nafas yo'llarida (faringit, laringit, bronxit) surunkali yallig'lanish jarayonlarini keltirib chiqaradi. Og'iz bo'shlig'i, tomoqda, kekirdagida va bronxlarda xavfli o'smalari paydo bo'lish ehtimoli yuqori. Tabiiyki, zahar to'planib jigarga ham zarar yetkazadi. Miyaning kapillyarlari torayadi, shuning uchun qon miyani kislorod bilan ta'minlay olmaydi, natijada miya hujayralari nobud bo'ladi. Spaycdan muntazam ravishda foydalanish miyaga toksik zarar yetkazadi, aqliy faollik va ish qobiliyati pasayadi, xotira yomonlashadi. Spayc jinsiy a'zolarga ham ta'sir qiladi (bu aralashmalarni ko'p yillar davomida chekadiganlar impotent bo'lib qoladilar - testosteron ishlab chiqarish to'sqinlik qiladi va qarama-qarshi jinsga qiziqish yo'qoladi). Qizlarda hayz davri o'zgaradi, bu esa bepushtlikka olib kelishi mumkin. Spayc boshqa zararli omillarga qo'shimcha ravishda, organizmda katta rol o'ynaydigan vitaminlar va biologik faol birikmalarni yo'q qiladi, mavjud elementlarini yuvadi. Uni chekish doimiy ravishda immunitetning yomonlashishiga, himoya funksiyalarining pasayishiga olib keladi.

Chekish aralashmalaridan foydalanadiganlarning hech biri o'zini giyohvand deb hisoblamaydi - o'z-o'zini tanqid qilish yo'q. Ular fikrlashga qiynaladilar, bundan tashqari - ular faqat o'ziga o'xshashlar bilan muloqot qilishadi va shuning uchun ular hamma chekadi deb o'ylaydilar.

Qaramlik shakllanishining olti bosqichi mavjud:

- Spaycni qabul qilishni boshlash;
- eng "mos" chekish aralashmasini qidirishda Spayc bilan tajribalar;
- do'stlar va tanishlar orasida foydalanish bo'yicha hamfikrlarni qidirish

- giyohvandlik paydo bo'lganda va odam Spaycsiz bir kun yashay olmaganda to'xtatmay foydalanish;
- spaysni katta miqdorda qo'llash, bu davrda maktabda, oilada muammolar boshlanadi, dori odamni qul qiladi;
- odam vaziyat ustidan nazoratni butunlay yo' qotib, Spaycga patologik qaramlikni yuzaga kelishi.

Og'ir qaramlik kasalxonada davolanadi. Detoksifikatsiya jarayoni zaharlanish uchun zarur bo'lgan dorilarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Agar spaysni favqulodda chiqarib tashlash haqida savol tug'lsa, qon quyiladi. Tozalash bilan bir vaqtda simptomatik davolash - gipertenziya, aritmiya xurujlarini bartaraf etish, Olib tashlash belgilarini Olib tashlash uchun tayinlanadi. Detoksifikatsiya jarayoni kasalxonada ham, uyda ham mumkin, ammo mutaxassis narkologning tavsiyasi majburiydir.

XULOSA

Har bir ota-ona zararli va psixofaol moddalarni iste'mol qilishning oldini olish farzandini fojidan himoya qilishini tushunishi zarur, bunga ochiq muloqot hamda oiladagi ishonchli munosabatlar orqali erishish ancha oson. Kattalar ko'pincha bolaning fikrini hurmat qilmaslik va uni tinglamaslik xatosiga yo'l qo'yadi. Agar bola qoqilsa yoki noto'g'ri ish qilsa, odatda uni tushunish va xatoni tuzatishga yordam berishdan ko'ra, jazolashni ma'qul ko'radilar. O'smirlik davrida bola o'z xatolarini yashirish uchun ota-onasi bilan muloqotni kamaytiradi. Bunday paytda ota-onalar odob-axloq haqidagi pand-nasihat va jazolashda qochishi, uning muammolari haqida iloji boricha kamroq gapirishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.S.Velelyeva, U.U. Ochilov, B.T.Xayatov "Narkologiya asoslari"-o'quv qo'llanmasi. Samarqand-2021yil.
2. Z.To'laganova "Tarbiyasi qiyin o'smirlar". Toshkent 2005-yil.
3. Z.Nishonova, D.Abdullayeva, G.Baykunosova. "O'smirlik davri psixodiagnostikasi va psixokorreksiyasi" Toshkent 2015 yil.
4. Sh.Xollilova "Tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan ishlash metodikasi" uslubiy qo'llanma. Toshkent 2015 yil.
5. Axmedova M. "Shaxs psixodiagnostikasi". T.: 2010 yil.